

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Kultura, historia, książka - recenzja

Author: Agnieszka Bajor

Citation style: Bajor Agnieszka. (2013). Kultura, historia, książka - recenzja.
"Nowa Biblioteka" (Nr 2 (2013), s. 150-154).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja
ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach
niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci
(nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

RECENZJE I OMÓWIENIA

Nowa Biblioteka
nr 2 (13), 2013

Agnieszka Bajor

Zakład Bibliotekoznawstwa

Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: agnieszka.bajor@us.edu.pl

**KULTURA, HISTORIA, KSIĄŻKA : ZBIÓR STUDIÓW / RED. ANNA DYMMEŁ,
BOŻENA REJAKOWA. – LUBLIN : WYDAWNICTWO UNIwersYTETU
MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ, 2012. – 633 s. – ISBN 978-83-7784-
197-6**

Tradycją już w środowisku bibliologów stały się prace dedykowane i ofiarowywane zasłużonym pracownikom nauki. Taka też jest księga, zebrana i wydana z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin Profesora Antoniego Krawczyka. Ukazała się w 2012 r. w Wydawnictwie Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej staraniem „przyjaciół, kolegów, uczniów”.

W jej zasadniczej części znalazło się czterdzieści osiem artykułów, podzielonych na rozdziały: I. *Kultura – motywy, badacze*; II. *Kultura książki – biblioteki, zbiory specjalne*; III. *Biblioteki, książki, czytelnicy, media*; IV. *Nauka – dziedziny, kierunki, metody*. Tom otwiera tekst prezentujący sylwetkę naukową Profesora (pióra Anny Dymmel), uczonego związanego od lat sześćdziesiątych XX w. z akademickim kręgiem lubelskich historyków i teoretyków kultury, a od 1978 r. ze środowiskiem dopiero co powstałego kierunku w ramach Zakładu Nauk Pomocniczych Historii i Bibliotekoznawstwa UMCS. Stąd też wśród dociekań naukowych Pana Profesora pojawiły się zagadnienia związane z historiografią krytyczną XVII w. Szczegółowych zainteresowań Jubilata dowodzi *Bibliografia publikacji Profesora Antoniego Krawczyka za lata 1972-2012* (autorstwa Alicji Matczuk i Artura Znajomskiego). Wśród stu osiemdziesięciu dwóch opisów bibliograficznych znalazły się książki i prace redakcyjne, artykuły w czasopiśmie i pracach zbiorowych, recenzje, sprawozdania, polemiki, wywiady i streszczenia z zakresu historii kultury, nauki, filozofii i polityki, historiografii, dziejów książki oraz jej kulturotwórczej roli, przeszłości druku i cenzury.

Bogata tematyka rozpraw Profesora Krawczyka poskutkowała tym, że w tomie znalazły się zarówno prace poświęcone nauce o książce, jak i literaturoznawstwu, teologii, filozofii, historii i naukoznawstwu¹.

Przedmiotem krótkiego omówienia jest jedynie zasygnalizowanie zawartości poszczególnych artykułów i przede wszystkim odesłanie do tej obszernej i wartościowej pozycji. O *Zainteresowaniach Benedykta Chmielowskiego kulturą wysoką* pisała Ewa Anna Żukowska, próbując „zrehabilitować” twórcę *Nowych Aten*, pierwszej polskiej encyklopedii. Autorka przypominała leksykograficzne zamierzenia Chmielowskiego oraz jego inspiracje: piśmiennictwo literackie, naukowe, polityczne i religijne (wraz z licznymi przykładami). Podobną problematykę podjęli Halina Wiśniewska w szkicu pt. *Ignacego Krasickiego umiłowanie książki polskiej* (na tle czytelniczych i wydawniczych tendencji wieku XVII), oraz Jerzy Starnawski w tekście: *Książka – przyjaciel w pracy nauczycielskiej Adama Mickiewicza w Kownie (1819-1823)*, przypominając jego naukowe „natchnienia” lekturowe w pracy dydaktycznej². Irena Książek omówiła natomiast profesjonalną drogę związanego z Lubelszczyzną Łukasza Gołębiowskiego w artykule: *Łukasz Gołębiowski – bibliotekarz i badacz kultury*, pracownika księżnic należących do Tadeusza Czackiego w Porycku oraz Adama Jerzego Czartoryskiego w Puławach.

¹ Z omówienia wyłączono następujące artykuły: I: Krystyna Kujawińska-Courtney (*Rozważania nad strukturą poematu narracyjnego Lukrecja Williama Szekspira*), Stanisław Achremczyk (*Alumnat Papieski w Braniewie i jego uczniowie w XVII wieku*), ks. Roland Prejs (*Ksiądz German Grabowski (1835-1911). Zapomniany pisarz religijny z przełomu XIX i XX wieku*), ks. Andrzej Derdziuk (*Ojciec Florian Duchniewski – świadek świętości*), Mieczysława Demska-Trębacz (*Echa rodzinnych wspomnień, czyli kartki z dziejów muzyki w regionie bychawskim*), Barbara Jedynak (*„Rozkwitały pąki białych róż” – z historii motywów kwiatowych w kulturze i obyczaju polskim*), Antoni Mieczkowski (*Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta (1981-2011)*); III: Krystyna Wróbel-Lipowa (*Problem wyższego wykształcenia kobiet na ziemiach polskich pod koniec XIX i na początku XX wieku*); IV: Jadwiga Mizińska (*Człowiek metafizyczny versus człowiek chemiczny*), Andrzej L. Zachariasz (*Nauka i sztuka jako przedmiot refleksji filozoficznej*), Grażyna Żurkowska (*Bronię płynności*), Józef Duda (*Widmo rewolucji (refleksje o intelektualnej fascynacji)*), Grażyna Rosińska (*Matematyka, astronomia i optyka w XV wieku. Nowe metody, nowe relacje nauka-filozofia*), Zdzisław Szymański (*Stanisław Cikowski jako przedstawiciel wczesnej fazy merkantylizmu w Polsce*), Stanisław Jedynak (*Petro Łodyj – oświeceniowy ukraiński filozof i nauczyciel*), Helena M. Choraczyńska (*Początki pracy naukowej i nauczycielskiej Feliksa Bentkowskiego*), Stefan Symotiuk (*Filozofia działania i procesy Narcyza Lubnickiego*), Leonid Zaškil'nik (*Pro novī tendencij v sučasnij istoriografij*), Małgorzata Gorczyńska (*Upowszechnianie i popularyzacja nauki w aspekcie teoretycznym i historycznym*).

² Marginalnie o bibliofilskich zainteresowaniach Leonarda Chodźki, emigracyjnego archiwariusza i bibliotekarza, pisał Wiesław Śladkowski w artykule pt. *Leonard Chodźko – cichy bohater emigracyjnych trudów*.

W drugiej części prezentowanego tu tomu znalazły się opracowania szeregu interesujących, choć czasem zapomnianych sylwetek pracowników książki bądź bibliofilów. I tak tekst Edwarda Różyckiego – *Stanisław Parwus młodszy, introligator. Kartka z dziejów introligatorstwa lwowskiego w XVI w.* – dotyczy introligatorstwa we Lwowie. Autor przedstawił pochodzenie, biografię oraz losy zawodowe introligatora. Henryk Gmiterek w artykule – *Sędzia ziemski lubelski Jerzy Szornel i jego księgozbiór* – skupił się nie tylko na zaprezentowaniu środowiska, w którym żył i pracował Szornel, ale przede wszystkim na zawartości tematycznej księgozbioru domowego na podstawie zachowanego zapisu testamentowego. Janusz Tondel w tekście: *Stare druki z księgozbioru toruńskiego bibliofila i malarza Eugeniusza Przybyła (1884-1965)*, scharakteryzował sto szesnaście egzemplarzy będących częścią zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, ustalił ich zawartość treściową oraz opisał ciekawsze obiekty kolekcji. Z kolei gromadzone od XVIII w. dokumenty należące do śląskiego rodu Schaffgotschów przedstawiła Barbara Zezula w szkicu – *Z dolnośląskich Cieplic do Lublina. Historia rozproszonej biblioteki rodowej Schaffgotschów*. Autorkę interesowały zachowane inwentarze, tematyka zasobu, jego losy oraz późniejsze rozdzielanie pomiędzy m.in. Bibliotekę Narodową, biblioteki akademickie, specjalne oraz publiczne. Nie mniej zajmujące są dzieje kolekcji Edouarda Ganche’a opisane przez Hannę Łaskarzewską w tekście pt. *Zakup zbiorów chopinowskich Edouarda Ganche’a – jeden z paradoksów polityki bibliotecznej w Generalnym Gubernatorstwie*. Znajdują się one obecnie w Bibliotece Jagiellońskiej i Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Autorka nie tylko przybliżyła czytelnikom zakres kolekcji, ale wskazała okoliczności jej nabycia przez generalnego gubernatora Hansa Franka w 1942 r.

Bibliotekarskie wątki tego rozdziału podjęli kolejni autorzy. Tat’ana Dolgodrova skupiła się na omówieniu niezwykle rzadkich w Rosji zabytków, jakimi są *Ispanskie kniżnye redkosti XV-XVI vv. hranâšiesâ v RGB* w Moskwie. Cennymi cymeliami w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zajęła się Angelika Modlińska-Piekarz prezentując artykuł: *Glosa do historii poematu o Syrenie Bałtyckiej Karola Ogiera*. Autorkę zainteresowała zawartość jednej z rękopiśmiennych sylw – jej treść, a zwłaszcza część dotycząca podróży do Polski francuskiego poselstwa, ujawniająca nazwisko Konstancji Czirenberg, której utwór dedykowano, a następnie losy wydawnicze dzieła. Tat’ana I. Rošina poświęciła swój artykuł zjawisku, jakim jest *Belorusskij i pol’skij superëkslibris: sud’by kniżnyh sobranij (po fondam Nacional’noj biblioteki Belarusi)* (wskazano chronologię i wygląd superekslibrisów), a Nikołaj V. Nikolaev swój przyczynek zbiorom Załuskich – „*Sum chare supellex*”: *kniga z aŭtografam ĭosifa Andžëâ Załuskaga ŭ sabranni Addzela rëdkih knig Rasijskaj Nacyânal’naj bibliâtekì ŭ Sankt-Pecârburgu*. Także

kolejny artykuł związany jest z księgozbiorami petersburskimi. Piotr Dymmel zbadał losy lubelskiego zbioru dominikanów w XIX w. po zlikwidowaniu klasztoru (*Między Warszawą a Petersburgiem. Z dziejów biblioteki dominikanów lubelskich*). Jadwiga Jaźwierska przygotowała natomiast analizę treści *Kopii Mapy Borgii ze zbiorów kartograficznych Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, która w latach osiemdziesiątych XX w. trafiła do Lublina z Biblioteki Apostolica Vaticana, gdzie przechowywany jest piętnastowieczny oryginał. Z kolei Małgorzata Trojnecka korzystała z tych samych zbiorów, by opisać *Bibliografie uniwersalne w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*, gromadzone w Oddziale Zbiorów Specjalnych. Charakterystyce formalnej i treściowej poddano spisy autorstwa: Konrada Gesnera z XVI w., Georga Draudiusa z wieku XVII, Theophilusa Georgiego z kolejnego stulecia, a z XIX – Jacquesa Charlesa Bruneta, Friedricha Adolfa Eberta oraz Johanna Georga Theodora Graesego.

W trzeciej części tomu znalazły się teksty prezentujące poszczególne etapy życia książki, przedstawiano ponadto szersze perspektywy rozwoju tego medium oraz dokonywano pewnych uogólnień i syntez. Anna Siciak w swym studium, opartym na materiale archiwalnym, przybliżyła w tekście *Początki działalności greckokatolickiej Drukarni Biskupiej w Przemyślu (1829-1832)*. Podobne metody badawcze wykorzystała Irina S. Zvereva, która omówiła *Postupleniâ v Imperatorskyû Publichnuû biblioteku sekvestrovannyh častnyh sobranij v 1830-h-1840-h godah: obzor arhivnyh dokumentov*. Autorka przebadła zbiory rękopisów i druków pochodzących z kolekcji powstańców 1830 r. przechowywanych w Rosyjskiej Bibliotece Narodowej w Sankt-Petersburgu. Ciekawy zbiór domowy przedstawiła natomiast Anna Dymmel – *W kręgu lektur ziemiańskiego domu. Księgozbiór Konstancji Zdzitowieckiej w świetle inwentarza notarialnego z 1860 roku*, starając się ustalić przede wszystkim jego charakter formalny oraz treść.

Równie interesujące materiały badawcze zostały omówione w trzech kolejnych artykułach. Jadwiga Konieczna zaprezentowała tekst – *Sytuacje lektury i czytelnictwo dziecięce na przełomie XIX i XX wieku w świetle wspomnień i opracowań biograficznych* (autobiografii czy pamiętników). Uwagę Badaczki zwróciły zachowania czytelnicze młodych odbiorców tekstów (np. inicjacja, odbiór książek obrazkowych, pamięciowe opanowywanie tekstów literackich, ulubieni autorzy, funkcje książek). Źródłami administracji wojskowej (jak np. raporty, sprawozdania, instrukcje, ale też czasopisma i pamiętniki) posłużył się Stefan Józef Pastuszka, który pisał o *Roli książki w życiu Polskich Sił Zbrojnych w czasie II wojny światowej*. Autor scharakteryzował działalność bibliotek, wydawnictwa PSZ, sposoby promocji książek i czytelnictwa (dzięki tekstom zamieszczanym na łamach ówczesnych periodyków, powieściom mówionym czy wieczorom autorskim), oraz recepcję i funkcje utworów. Arkadiusz Adamczuk

w artykule: *Książka dla pielgrzyma, książka pielgrzyma* – przeanalizował zapiski tworzone podczas drogi do grobu Św. Jakuba w Santiago de Compostela, a spisane m.in. w *Liber Calixtinus*. Są one odzwierciedleniem pątniczych przeżyć – także tych współczesnych.

Odmienny charakter odnajdujemy w rozważaniach Beaty Anny Cessak-Obydzińskiej pt. *Nowe trendy w amerykańskim bibliotekarstwie publicznym*. Na tle kryzysu ekonomicznego państwa, czego przejawem jest zamykanie księgarni i wypożyczalni, Autorka przedstawiła: biblioteki „jako miejsce spotkań”, zaangażowaną pracę bibliotekarzy, typologię odbiorców usług bibliotecznych oraz tytułowe nowe trendy, jak m.in. prywatyzację placówek, samoobsługowy i cyfrowy ich charakter czy czytelnice kluby dyskusyjne itd.

Trzy kolejne artykuły są związane z procesami komunikacji prasowej. Tekst Bożeny Rejakowej dotyczył prasowych komunikatów: *Czasoprzestrzeń w prasowych komunikatach o nowych książkach*. Do badania wybrano teksty reklamujące lektury – w perspektywie czasu i przestrzeni – z czasopism popularnych, prasy i katalogów wydawniczych. Jerzy Plis scharakteryzował natomiast reklamy w szkicu: *Odpowiedzialność za treść ogłoszeń i reklam w prasie. Problemy prawne*, a Adam Nowak: *Lejka w Polsce. Adaptacja i upowszechnianie się kultury lejkowskięj w Polsce do 1939 roku realizowane na łamach polskich periodyków fotograficznych tego okresu*. Przedmiotem opracowania stały się wypowiedzi dziennikarskie na temat popularności i zastosowania aparatów małoobrazkowych Leica.

W ostatnim, naukoznawczym, rozdziale zaprezentowano dwa interesujące dla informatologów teksty. Jadwiga Woźniak-Kasperek opracowała stan badań nad terminologią naukową w polskich pracach badawczych – *Miedzy znaczeniem a rzeczywistością – kilka uwag na temat terminologii*. Zwróciła uwagę na brak polskich baz terminologicznych, a jednocześnie dobrze ukształtowany system terminologiczny polskiej bibliologii i informatologii. Z kolei Zbigniew Osiński w szkicu: *Bibliometria metodą analizy i oceny dorobku naukowego historyków najnowszych dziejów Polski* opisał narzędzia bibliometryczne, indeksy cytowań bibliograficznych, bazy czasopism. Badania te polegały na zanalizowaniu dorobku naukowego stu pięćdziesięciu siedmiu historyków (wytypowanych na podstawie bazy Ludzie Nauki), co dowiodło niewielkiego udziału polskich prac historycznych w międzynarodowych bazach, takich jak Web of Science i Scopus.

W omówieniu zaprezentowano zawartość bardzo interesującego i różnorodnego tematycznie zbioru dobrze udokumentowanych prac, który może się stać inspiracją do dalszych badań, zwłaszcza o charakterze naukoznawczym. Na uwagę zasługują tak zastosowane przez autorów metody poznawcze, jak i wykorzystane materiały źródłowe, dowodzące rozwoju dyscypliny naukowej, jaką jest bibliologia i informatologia.